

Vairas Viķes Freibergas runa 1. Kuldīgas novada skolotāju konferencē

Paldies par ielūgumu būt klāt pirmajā jaunizveidotā Kuldīgas novada skolotāju konferencē. Tas ir atgādinājums par to, ka katru jaunu dienu mēs atšķiram jaunu lapu savā personīgajā, sava novada, savas valsts vēsturē. Jebkas, kas ir apzīmēts ar šo burvju skaitli - viens, ir zīme tam, ka ir atkal pāršķirta kāda lapa. Tas nozīmē, ka mums ir iespēja ierakstīt kaut ko jaunu un, cerams, labāku nekā iepriekšējās lapās. Dzīve mums vienmēr dod iespēju labot savas kļūdas, turpināt savu izaugsmi un darīt to ne tikai skolas solā, bet līdz pēdējam elpas vilcienam.

Kā ilggadēja pedagoģe, kas izglītībai veltījusi lielāko daļu no sava darba mūža, priecājos būt jūsu vidū. Apsveicu jūs šajā konferencē un jauna skolas gada sākumā. Novēlu jums turpināt to ceļu, ko esat izvēlējušies, šo karjeru nosaucot par savējo un veltot tai savu mūžu. Es ceru, ka šajā ceļā jums neradīsies pārāk smagas vilšanās, ka jūs turpināsiet katru dienu saprast, cik nozīmīgs ir tas darbs, kas jums ir veicams. Ja jūs to nedarīsiet, neviens cits jau to nedarīs jūsu vietā. Skolotāji kā amats un kā profesija nav atvietoājama pat ne mūsu modernajā sabiedrībā.

Man šobrīd ir tā izdevība piedalīties, kā vienai no nedaudzajiem ļaudīm, kas atlasīti pa visu Eiropu, lai mazāk kā divu gadu garumā nodotos pārdomām par Eiropas Savienības un visa Eiropas kontinenta nākotni. Tas ir goda amats, pilnīgi brīvprātīgs, smags un atbildīgs, kas prasa ļoti daudz laika un pūļu. Tajās pārdomās, kurās ar mums dalās visdažādākie eksperti no dažādām jomām un zemēm, raugoties nākotnē, kāda būs Eiropas Savienība un Eiropa pēc desmit, divdesmit gadiem, mēs konstatējam vairākas, reizē biedējošas, bet arī brīdinošas tendences. Mēs redzam, ka ir tādas ar kurām varam kaut ko darīt un cīnīties, bet ar citām mums būs jāsamierinās, ja mēs neatradīsim ļoti radošus veidus, kā ar tām tikt galā.

Ja pievērsīamies tai Eiropai, kāda viņa būs pēc desmit vai divdesmit gadiem, tad tajā būs dramatiski mazāk iedzīvotāju nekā šodien. Tajā ziņā viss mūsu kontinents seko tai pašai tendencei, kādu nu jau gadiem mēs redzam šeit Latvijā – vairāk ļaužu nomirst, nekā piedzimst. Tam nāk klāt ekonomisko apstākļu un atvērto robežu veicinātā emigrācija. Ir pilnīgi skaidrs, diemžēl arī nenovēršams tas, ka iedzīvotāju skaits turpinās samazināties arī nākotnē. Tas tā būs ne tikai mūsu zemē, bet arī mūsu kaimiņos un visā Eiropas Savienībā. Pēc divdesmit vai trīsdesmit gadiem šeit Eiropā pietrūks aptuveni 70 miljonu cilvēku, salīdzinot ar to, kas ir šodien. Demogrāfiskā piramīda būs pilnīgi ar kājām gaisā, tas nozīmēs, ka uz katru strādājošo būs trīs pensionāri par ko gādāt. Un kāds tam vispār var būt risinājums, ņemot vērā to, ka citur pasaulē bērni dzimst ļoti daudz. Tās pozīcijas, kas Eiropai kā kontinentam nu jau vairāku gadu desmitu garumā bija iekarotas, pateicoties demokrātijai un brīvam tirgum, nesaimnieciskas rīcības rezultātā radusies situācija, ka Eiropa var sagaidīt sev sīvu konkurenci no tā sauktām BRIK valstīm - Brazīlijas, Krievijas, Ķīnas, Indijas, vispār Āzijas kontinenta, Dienvidāfrikas. Eiropa nevarēs paļauties uz to, ka ilgu laiku ir bijusi līderpozīcijās ekonomiski. Kaut gan arī daudz saka, viņa ir bijusi politiskais punduris, tai laikā, kamēr bija diezgan jau ievērojams ekonomiskais gigants. Šādā kontekstā, kur tad lai mēs iekļaujam mazo Latviju? It īpaši to Latviju, kas šobrīd ir saskārusies ar tik nopietnu finansiālo krīzi. Krīzi, kas ir skārusi visu pasauli, kas ir skārusi visu Eiropu. Izņemot Islandi, un varbūt vēl Ungāriju, mūs šī krīze ir skārusi visvairāk. Ir pienācis tas brīdis, kad tiešām jādomā par to, ko mēs esam darījuši nepareizi, ko nākotnē varam darīt labāk.

Vispārējā kontekstā viens ir skaidrs – viss Eiropas kontinents un Latvija, protams, tai skaitā nekādi citādi nevarēs izdzīvot, kā tikai uz savu ļaužu gudrību, atjautību, radošām spējām, izdomu un izglītību. Visam pamatā būs jābūt katra viena cilvēka, kā absolūta visnozīmīgākā un visvērtīgākā valsts un visa kontinenta resursa kopšana, saudzēšana un izaudzinašana par produktīvu, sabiedrībai vērtīgu locekli. Par tādu, kas arī stājas pretī visiem jauniem izaicinājumiem, tiem, kas mums ir šo baltu dienu, kādi mums būs rīt un parīt, un nākošajos gados. Mums nav citas izejas, kā tikai un vienīgi mēs paši – mūsu ļaudis, mūsu bērni un jaunieši. Un kādi viņi būs, to noteiks pamatā mūsu pašu attieksme. To noteiks mūsu izglītība un tās kvalitāte.

Runājot par izglītību, mums ir jāsaprot, ka tā nav tikai skolu izglītība, kas ir jūsu kā skolotāju rokās un kuru mēs līdz šim vienmēr esam izpratuši kā tādu, kas dod cilvēkam pamata instrumentus, lai viņš varētu izdzīvot modernā sabiedrībā. Jā, tie ir pamati, bez kuriem neiztikt, ja negribam dzīvot kā analfabēti un no citu žēlastības maizes atkarīgi ļaudis, bet ar to vien nepietiek. Ir blakus rakstīšanai, lasīšanai, rēķināšanai, elementārām vēstures zināšanām un faktu apgūšanai, ir vajadzīga arī rakstura

audzināšana. Ir nepieciešams veselais saprāts un sprieduma spējas. Ir nepieciešamas ētiskās vērtības un ir nepieciešams arī uz pasauli raudzīties ar pašpalāvību, ar pašcieņu, ar pozitīvu attieksmi pret savām spējām un savām iespējām. Un visu to skolotājs var sniegt saviem audzēkņiem, it īpaši tur, kur ģimenes, kā diemžēl tik bieži tas notiek Latvijā, ir defektīvas, nav spējīgas izaudzināt bērnu ar visiem tiem atbalsta un mīlestības ieguldījumiem, kādus mēs normālā sabiedrībā no vecākiem sagaidītu. Tā ir vien no Latvijas traģēdijām, ka mums ir tik ļoti daudz nefunkcionālu ģimeņu, protams, arī ekonomiskā krīze un pieaugošais bezdarbs ne tuvu šai situācijā nepalīdzēs.

Te ir jautājums, kā skolotāji, arī kaimiņi, pašvaldības un visa sabiedrība spēs reaģēt uz šo situāciju. Mums ir jāatceras, lai kādi būtu apstākļi, lai kāda būtu ekonomiskā krīze vai uzplaukums, katram Latvijas bērnam būtu jābūt tiesībām nonākt skolā savos skolas gados, blakus rēķināšanai, rakstīšanai un lasīšanai izkopt savu garu, dvēseli un radošo potenciālu, dziedot korī, piedaloties mākslas pulciņos, dejojot tautas dejas vai modernās dejas, piedaloties sporta nodarbībās, izaugot par līdzsvarotu, daudzpusīgu, vispusīgu, radošu, sabiedrībā aktīvu cilvēku. Uz skolotāju pleciem gulstas šī smagā atbildība būt tādiem kā slūžām sabiedrībā. Skolotājs var redzēt, ja uz skolu atnāk bērns, kas izskatās izbadējies, kam mati neķemmēti un drēbītes nemazgātas un negludinātas. Skolotāji ir atbildīgi ne tikai iemācīt bērnam rakstīt, lasīt un rēķināt, bet arī varbūt paziņot tur, kur tas ir nepieciešams, ka šeit, lūk, ir ģimenes, kas ir grūtībās.

Gribētu visus aicināt atcerēties par to, cik svarīgi ir domāt par bērnu kā cilvēciņu, kas nav tikai skolēns tajās stundās, kad viņš sēž skolas solā, bet, ka ir arī stundas ārpus skolas un kas tajās notiek. Šeit var palīdzēt solidaritāte, cilvēcīgā izpratne, nevalstiskās organizācijas un brīvprātīgie ar savu labprātīgu piedalīšanos un atbalstu.

Es baidos, ka mēs būsim atkal nonākuši pie tā, ka savulaik ļaudis nicinoši izteicās par humpalām un par humāno palīdzību, bet, piedodiet, humānā palīdzība ir tā, kas daudzos gadījumos jau pirmajos neatkarības gados ir daudziem bijusi nepieciešama, un daudziem ir palīdzējusi savā dzīvē nostāties uz kājām un izkļūt no smagām grūtībām. Nebūsim nicinoši pret humāno palīdzību no citiem, nekaunēsīties to prasīt tur, kur tā ir pieejama un atgādināsim gan paši sev, gan arī citiem, ka vispirms nav kauns prasīt palīdzību tad, ja ir grūtības. Katrā ziņā ir labi ieguldīts laiks, solidarizējoties ar citiem, un raudzīties, ko es varu darīt, ko mēs varam darīt, lai palīdzētu viens otram tieši grūtā brīdī.

Plašākai sabiedrībai būtu jāzina, ka mūsu valstī pēdējos gados ir notikusi izmaiņa attieksmē pret skolotāju, diemžēl ne labākajā virzienā. Man nākas dzirdēt, ka tas prestižs, ko kopš 17. gadsimta ir skolotājs, skolmeistars un mācītājs baudījuši sabiedrībā, ir ticis lēnām erodēts par labu apbrīnai un cieņai pret naudu un pret tikko kā iegūto savu vietējo varu, un pret spožām ārišķībām. Tās visas ir cilvēcīgas īpašības. Mēs jau nevaram tās nosodīt kā tādas. Jautājums ir par līdzsvaru sabiedrībā.

Mums ir jādomā par savu ekonomisko modeli, kādu mēs to izveidosim. Ir jāatrod sintēze starp tiem dažiem pieejamiem. Runājot par Somiju un tieši nu jau par klišeju kļuvošu, bet tomēr absolūti reālo faktu par „Nokia” kā milzīgu ienākumu ģeneratoru mazajai Somijas zemei, kas ir vēl tālāk ziemeļos par mūsējo, kuras zeme ir nabadzīgāka par mūsējo, kuras klimats ir skarbāks par mūsējo, kas 1939. gadā, Pasaules karam izceļoties, bija nabadzīgāka par Latviju. Lūk, paraugieties, kādi izskatās Helsinki kā galvaspilsēta, kāda izskatās Rīga, salīdziniet! Salīdziniet Somijas iespējas un Latvijas iespējas šodien. Un mēs redzam, kas tur pa vidu. Pa vidu ir piecdesmit gadu komunisms, sveša okupācija un atšķirtība no pasaules. Bet kas Somiju ir izcēlis blakus citām valstīm? Lūk, ir tādi uzņēmumi kā „Nokia”. To veicināja tas, ka zināšanas raiti tika pārnestas uz praktisko pielietojamību. Somijas sabiedrībā ir ļoti augsta cieņa pret izglītību un skolotājiem, pret skolotāju kā profesiju. Mums šī attieksme ir tikpat svarīga.

Mums ir jāpanāk jauna attieksme pret zināšanām, pret zinībām, pret izglītību un pret tiem ļaudīm, kas darbojas šajā laukā. Tiem ļaudīm, kas darbojas izglītības laukā, arī pašiem no savas puses ir jāpierāda sabiedrībai to, ka viņi iet laikiem līdzī, ka viņi nav iesūnojuši savos vecos paradumos un pieķērušies tām ierastām takām pa kurām viņi jau kādu laiku ir staigājuši, bet, ka arī viņi tāpat kā audzināmie bērni ir gatavi izaugsmei, tālākizglītībai un mūžizglītībai. Te valstij ir jānāk ar savu pienesumu.

Mūžizglītība būtu tāds mērķis, ko es saskatītu, kā iespēju skolotājiem visa mūža garumā pašiem turpināt savu izglītību. Tas ir viens no iemesliem, kamdēļ es savulaik, dzīvojot Kanādā, izvēlējos būt

par universitātes profesori. Es nevarēju saskatīt nevienu citu amatu sabiedrībā, kur cilvēkam būtu iespēja darīt to, kas man vienmēr no agras bērnības ir patīcis, un tas ir mācīties. Ja cena par to bija mācīt citus, lai es pati varētu turpināt mācīties tālāk, tad man tas šķita ļoti labs darījums. Profesora profesijā ir iespēja būt kā dārzniekam vispārējā apgaismības un tautas izglītības druvā, bet šim dārzniekam nav tas pats apmierinājums kā tam dārzniekam, kas iesēj kliņģerītes vai samtenītes agrā pavasarī un tad raugās, kad tās beidzot uzziēdēs.

Skolotājs vai profesors, vai ideju radītājs, vai mākslinieks sēj visos vējos. Kā Jaunajā derībā teikts, tad nav jau zināms, kur šī sēkla kritīs – viņa var krist uz klinčs un nekas neiznāks, bet var arī krist auglīgā zemē. Ne vienmēr mēs redzam kā šis mūsu sētais stāds izveidojas un kas no tā iznāk. Bet mēs zinām, ka no tā, kas tiek sēts daudz kas kritīs auglīgā zemē. Dažreiz par to uzzinām pēc trīsdesmit gadiem, un tad ir liels gandarījums, ja kāds pienāk un saka, ziniet, jūs savulaik izmainījāt manu dzīvi.

Es novēlu jums visiem, lai jūs pat grūtākos apstākļos neaizmirstu šo domu, ka to, ko jūs darāt diendienā, no rīta līdz vakaram, katrs vārds, ko jūs sakāt un katra stunda, ko pasniedzat, varbūt tas ir tas brīdis, kad izšķiras kādam bērnam tieši viņa dzīves aicinājums un viņa dzīves būtība. Kad viņš saprot, ko Dievs viņam devis kā dāvanas un par ko viņam mūžā jāklūst. Es aicinātu jūs neaizmirst, ka Jūs katru dienu varat mainīt kāda jauna cilvēča dzīvi. Tā ir liela privilēģija. Tas ir skaists aicinājums.

Gan kā skolotājiem, gan kā pilsoņiem jums novēlu rūpīgi sekot tam, kas notiek mūsu valstī. Viens no skolotāja uzdevumiem, veidojot un izglītojot jaunu paaudzi, ir gādāt, lai demokrātija paliek pie mums uz stingriem pamatiem. Demokrātija balstās uz gudru, spriest spējīgu, informāciju sijātspējīgu cilvēku aktīvu līdzdarbošanos.

Jūs varat justies gandarīti, ka jums šajā novadā lietas virzās normālās un saprātīgās gultnēs. Kuldīgas novads nepieder pie tiem, kur jaunievēlētie pašvaldības deputāti paaugstina sev algas, labi zinot, ka visur citur algas tiek samazinātas, un, ka valstī ir ļoti, ļoti smaga ekonomiskā krīze.

Ir jautājums, cik dotajos apstākļos mēs pielietojam morālo atbildību, veselo saprātu un, cik atklāti un caurspīdīgi ir visi tie lēmumi, kas sabiedrībā tiek pieņemti grūtos brīžos. Šeit ir nepieciešama atklātība, skaidrība, informācija un dialogs. Ir jāapzinās gan savas tiesības, atbildība un pienākumi. Tas ir kā virves dejotājam. Kā teicis kāds latviešu dzejnieks: „Pa degošu virvi ar papīra korpēm”, tā, lūk, jums būs jāstaigā šajā un nākamajos mācību gados. Es novēlu, lai jūsu ekvilibristika būtu tāda, kādu to prasa, bet vairāk par visu novēlu jums atcerēties, ka jums kā skolotājiem jūsu vērtību un pašapziņu nekas nevar atņemt, ne tas, cik liela vai maz ir jūsu alga, ne tas vai kāds jaunbagātnieks uz jums noskatās vai nē šķībi un nicinoši, jūsu vērtība ir jau gadu simteņos nostabilizējusies visa Eiropas kontinenta pamatvērtībās – tas ir izglītots, apgaismots, gudrs un saprotošs cilvēks. Jūs darāt svētu darbu. Jūsu pašvērtību, ceru, ka varēsiet nodot tālāk saviem audzēkņiem, lai arī viņi saprastu, ka katrs vien no viņiem ir neatsverama vērtība – cienāms un godināms, bet arī audzināms. Lai jums veicas! Visu to labāko!